

Steekproef toegankelijkheid
Stemlocaties
Europees Parlementsverkiezingen

23 mei 2019

Inspectiedatum: 23 mei 2019

Analysedatum: 29 mei 2019

Rapport: 29 mei 2019

Projectnr. PBT: **I9c610**

Organisatie: Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Adres: Postbus 20011

Postcode/Plaats: 2500 EA Den Haag

Analyserapport

PBTconsult BV is een zelfstandig ingenieurs- en adviesbureau gespecialiseerd in de advisering en toetsing van de fysieke toegankelijkheid van de gebouwde omgeving (gebouwen, woningen, objecten, openbare ruimte, openbaar vervoer evenementen, (thema)parken etc.). Naast de hierboven beschreven werkzaamheden is PBTconsult exclusief gemachtigd om namens leder(in), de belangenorganisatie voor mensen met een functiebeperking, ITS-inspecties en analyses ten behoeve van het ITS-Keurmerk uit te voeren.

Bezoekadres:
Churchillaan 11 (*melden bij leder(in), 1e verdieping*)
3527 GV Utrecht

Postadres:
Postbus 2420
3500 GK Utrecht

T: 030 - 291 66 33
I: www.pbtconsult.nl
E: info@pbtconsult.nl

Beknopte omschrijving van het onderzoek

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft PBTconsult opdracht verstrekt om op basis van de in oktober 2018 opgestelde toegankelijkheidscriteria voor stemlokalen, bij (minimaal) 50 stemlokalen vast te stellen of en in hoeverre deze tijdens de Europees Parlementsverkiezing op 23 mei 2019 in Nederland toegankelijk zijn voor mensen met een fysieke beperking.

Bij de keuze van de locaties is rekening gehouden met een spreiding naar regio (noord, oost, zuid, west) en spreiding naar grootte van de gemeente. BZK heeft ad random 28 gemeenten geselecteerd. Op basis van input van deze gemeenten is vastgesteld welke stemlokalen toegankelijk zouden moeten zijn (conform de opgave van de geselecteerde gemeenten zelf) voor mensen met een beperking. Daaruit heeft BZK een aselecte steekproef getrokken van twee stemlokalen per gemeente. In totaal zijn 56 stemlokalen geselecteerd. PBTconsult heeft vervolgens een compliance check (toegankelijkheidstoets) uitgevoerd bij deze stemlokalen.

3

De toegankelijkheidstoets omvat de volgende onderwerpen:

- **Bereikbaarheid locatie** (*de route; komt men zelfstandig bij de stemlocatie?*)
  - Aanduiding van de stemlocatie
  - Parkeren
  - Route tussen de openbare weg en het gebouw waar de stemruimte is gevestigd
- **Betreedbaarheid locatie** (*de stemlocatie; komt men zelfstandig in de stemruimte?*)
  - Hoofdentree van het gebouw van het stemruimte
  - Route tussen de entree van het gebouw en het in het gebouw aanwezige stemruimte
  - (eventuele) tussendeuren in de bovengenoemde route
  - Deur van de stemruimte
  - Tijdelijke voorzieningen (hellingbanen, dorpeloverbruggingen, vloerbescherming, etc.)
- **Bruikbaarheid locatie** (*de stemruimte; kan men in de locatie zelfstandig de dingen doen die er geacht worden te doen*)
  - Verkeersruimte in de stemruimte
  - Stoelen in de stemruimte
  - Stemhokje
  - Stembus(sen)
  - Uitvergroete kandidatenlijst
  - Hulpmiddelen (leesloupe)

Alle 56 door BZK opgegeven stemlocaties zijn bezocht op 23 mei 2019 (de dag van de verkiezingen). De toegankelijkheidssituatie van al deze locaties is vastgesteld en de resultaten zijn opgenomen in deze rapportage.

Opzet van de steekproef

De algemeen in Nederland breed toegepaste toegankelijkheidsnorm “ITstandaard” vormde en vormt de basis voor de toegankelijkheidscriteria voor stembureaus.

Op 1 januari 2019 is de wijziging van de Kieswet in werking getreden die bepaalt dat alle stemlokalen toegankelijk moeten zijn voor kiezers met een lichamelijke beperking. Naar aanleiding daarvan is de checklist toegankelijkheid stemlokalen in overleg met leder(in) aangepast. Deze checklist biedt op een aantal ervaren knelpunten ruimte voor maatwerk en alternatieven die geen afbreuk doen aan de toegankelijkheid

Er zijn in de steekproef voor de Europees Parlementsverkiezing 2019 t.o.v. de vorige steekproeven geen nieuwe onderdelen toegevoegd.

4

Net als bij de vorige steekproeven zijn de volgende uitgangspunten aangehouden:

- Zelfstandigheid en gelijkwaardigheid is de basis om in de stemruimte te kunnen komen. Dit betekent dat men zonder hulp en via dezelfde route (alleen uitzonderlijke situaties, bijv. bij monumenten kan m.b.t. de route hiervan worden afgeweken) de stemruimte moet kunnen bereiken. Wanneer dit niet kan, bijv. door te hoge drempels of te smalle gangen (steekproefvragen 1.3 t/m 3.2), kan men dus de stemruimte niet (zelfstandig) bereiken en zijn alle andere toegankelijkheidsvoorzieningen in die situaties minder relevant.
- Een aanduiding van de stemlocatie die niet volledig aan de criteria voldoet en een beperkte parkeervoorziening leidt niet automatisch tot een ontoegankelijke situatie, hooguit tot een minder goed toegankelijke situatie. Omdat er over het algemeen geen toezicht is op de situatie buiten tijdens de verkiezingsdag is dit wel een belangrijk onderdeel, maar is in de meeste gevallen niet onoverkomelijk. Hierdoor is de beoordeling van deze onderdelen minder zwaar dan de beoordeling van de route.
- Wanneer de voorzieningen in de stemruimte niet volledig aan de criteria voldoen leidt dit niet automatisch tot een niet toegankelijke situatie. Leden van het stembureau kunnen in de meeste situaties ingrijpen en/of helpen, zodat en er toch gestemd kan worden. Deze situatie is natuurlijk niet goed, maar ook hiervoor geldt dat de beoordeling van de tekortkomingen in de stemruimte minder zwaar worden aangerekend dan de tekortkomingen in de route.

Gebruikte methodiek

Alle in de toegankelijkheidscriteria opgenomen onderdelen zijn bij de steekproef tijdens de steekproef gecheckt. Om te kunnen bepalen of, dan wel in hoeverre een stemlocatie toegankelijk is, hebben wij een berekeningsmethodiek ontwikkeld, deze methodiek wordt hieronder uiteengezet.

Zoals in het hoofdstuk “Opzet van de steekproef” al beschreven zijn de resultaten van de vragen 1.3 t/m 3.2 cruciaal voor het daadwerkelijk kunnen bereiken en betreden van de stemruimte.

Deze onderdelen hebben allemaal betrekking op de route (wel/niet obstakelvrij) en de deuren (vrije doorgangsbreedte, opstelruimte, hoogteverschillen/onderdorpels, bedieningskracht).

Is het resultaat van één van deze vragen onvoldoende (een rood bolletje in de betreffende kolom), is er sprake van een niet toegankelijke situatie en is de eindbeoordeling van die locatie per definitie onvoldoende.

De eindbeoordeling is dan ook met een rood vakje in de kolom “Waardering Totaal” aangeven¹.

5

Gedetailleerde waardering van de overige onderdelen is net als vorige onderzoeken wel gedaan, maar kan er niet meer toe leiden dat deze ruimte alsnog als “toegankelijk” kan worden aangemerkt.

Een volledig toegankelijk stembureau (een stembureau dat aan de toegankelijkheidscriteria voldoet) kan maximaal 10 punten scoren.

Wanneer bij de steekproef is gebleken dat de resultaten van de items 1.1, 1.2 en 3.3 t/m 3.7 onvoldoende of niet geheel correct waren zijn er bij deze onderdelen punten in mindering gebracht.

De weging bij deze vragen is gebaseerd op de te verwachte “hinder” en “onmogelijkheid” om te stemmen en mogelijk hulp van de leden van het stembureau.

Bij de beoordeling van de vragen m.b.t. stemruimte (3.3 t/m 3.7) kan het gebeuren dat, indien er voor meerdere items aftrekpunten moeten worden gehanteerd, het eindresultaat onvoldoende is. Over het algemeen is dit bij een volgende verkiezing eenvoudig op te lossen door de leden van het stembureau beter te instrueren.

Het resultaat van de toetsing kan dus omschreven worden als een **GEWOGEN RESULTAAT** en resulteren in cijfers tussen 4 en 10, afgerond op 1 decimaal.

---

¹ Bij de vorige steekproeven werd er nog een cijfer aan gegeven (1-5), maar in combinatie met goede resultaten van andere vragen, zou er nog een redelijke totaal score kunnen worden behaald terwijl de locatie feitelijk niet bereikbaar is.

Uitkomsten van het onderzoek

Verklaring/duiding van de in de onderstaande tabel opgenomen gegevens:

Volgnummer stembureau	Volgnummer van het stembureau, de n.a.w. gegevens zijn terug te vinden in de individuele bijgevoegde rapporten.
1.1 Borden openbare weg (<i>route</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. de aanduiding van de stemlocatie.
1.2 Parkeergelegenheid (<i>route</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. de aanwezigheid van een gehandicapten parkeerplaats (GPA) dan wel de aanwezigheid van voldoende reguliere parkeerplaatsen.
1.3 Route naar entree (<i>route</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet obstakelvrij zijn van de route tussen parkeerplaats / openbare weg en de hoofdentree van de stemlocatie.
2.1 Hoofdentree (<i>stemlocatie</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet toegankelijk, bruikbaar zijn van de hoofdentree.
2.2 Route entree – stemruimte (<i>stemlocatie</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet toegankelijk, bruikbaar zijn van de route tussen hoofdentree en stemruimte.
2.3 Tussendeuren (<i>stemlocatie</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet toegankelijk, bruikbaar zijn van de eventuele tussendeuren in de hierboven beschreven route.
3.1 Deur stemruimte (<i>stemlocatie</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet toegankelijk, bruikbaar zijn van de deur van de stemruimte (indien aanwezig).
3.2 Verkeersruimte (<i>stemlocatie</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet toegankelijk, bruikbaar zijn van de verkeersruimte naar en in de stemruimte.
3.3 Stoelen (<i>stemruimte</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet aanwezig zijn in de stemruimte van stoelen met armleggers.
3.4 Stemhokje (<i>stemruimte</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet zelfstandig bereikbaar en bruikbaar zijn van de stemhokjes in de stemruimte.
3.5 Stembus(sen) (<i>stemruimte</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet zelfstandig bereikbaar en bruikbaar zijn van de stembus(sen) in de stemruimte.
3.6 Kandidatenlijst(en) (<i>stemruimte</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet bruikbaar en leesbaar zijn van de kandidatenlijst(en) in de stemruimte.
3.7 Leesloupe (<i>stemruimte</i>)	Waarderingen per locatie van de vragen uit de gehanteerde checklist m.b.t. het al dan niet zichtbaar aanwezig zijn van een leesloep. Verderop in de rapportage wordt nog nader ingegaan op dit onderdeel van de toetsing.
Waardering totaal	De stemlocaties die bij (één of meer) van de vragen 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1 en 3.2 onvoldoende scoorden zijn in de praktijk niet zelfstandig en/of gelijkwaardig bruikbaar voor mensen in m.n. rolstoelen, scootmobielen, rollators of looprekjes. Deze locaties zijn door ons dan ook als niet toegankelijk beoordeeld en met een rood blokje in deze kolom weergegeven. De overige stemlocaties voldoen niet allemaal volledig aan de toegankelijkheidscriteria, maar kunnen ook niet als “niet toegankelijk” worden aangemerkt en hebben daarom een waarde meegekregen. De achtergrond van de berekeningsmethodiek is elders in de rapportage beschreven.

Overzicht van de resultaten per stemlocatie:

Volgnummer stembureau	Vragen uit de checklist															Waardering Totaal
	1.Route		2. Stemlocatie							3. Stemruimte						
	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	3.7		
	Bord(en) openbare weg	Parkeergelegenheden	Route naar - entree	Hoofdentree	Route entree-stemruimte	Tussendeur 1 op route	Tussendeur 2 op route	Deur van de stemruimte	Verkeersruimte stemruimte	Stoelen	Stemhokje	Stembus	Kandidatenlijst	Leesloop		
01	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
02	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
03	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	9,3	
04	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
05	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	8,5	
06	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	8,5	
07	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	10,0	
08	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	10,0	
09	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	9,3	
10	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	6,0	
11	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	9,3	
12	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
13	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	9,0	
14	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	9,0	
15	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	9,3	
16	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	10,0	
17	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
18	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	8,0	
19	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	10,0	
20	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
21	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	8,5	
22	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	7,5	
23	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
24	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
25	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	7,5	
26	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	5,0	
27	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	8,3	
28	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	
29	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	10,0	
30	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	
31	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	8,0	
32	●	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	8,0	

33	●	●	●	●	●	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	●	8
34	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
35	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	7,0
36	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	6,8
37	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	5,0
38	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	6,8
39	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	9,3
40	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
41	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
42	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8,0
43	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
44	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
45b	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8,0
46	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
47	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
48	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8
49	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	5,3
50	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	4,3
51	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	6,5
52	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	7,5
53	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	9,5
54	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	8,0
55	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	7,3
56	●	●	●	●	●	n.v.t.	n.v.t.	●	●	●	●	●	●	●	●	7,5

Punten:	1.5	2.5	8	8	8	8	8	8	8	2	1,5	2	1,5	2	
Waardering:	●	●	: GEEN PUNTEN AFTREK										Gemiddelde van de steekproef stemlocaties	8,0	
	●	●	: 100% PUNTEN AFTREK										Stemlocaties welke NIET toegankelijk zijn	8	
	●	●	: 50% PUNTEN AFTREK												

Locatie 45b:

Op locatie nr. 45 heeft de inspecteur geen stembureau aangetroffen en daarom heeft hij het dichtstbijzijnde stembureau bezocht.

Conclusies

ALGEMEEN:

Op basis van de uitkomsten blijkt dat er minder 100% volledige toegankelijke locaties zijn dan bij de provinciale staten- en waterschapsverkiezingen in maart 2019, maar dat er ook minder “niet toegankelijke” locaties zijn t.o.v. de vorige verkiezingen.

De “niet toegankelijke” locaties zijn vooral een gevolg van:

- Te hoge onderdorpels, zonder dat er tijdelijke voorzieningen zijn getroffen of dat de tijdelijke voorzieningen niet voldoen
- Te smalle deuren

Door een flinke afname (van 50% naar 34%) het percentage “niet toegankelijke” stemlocaties zien wij een verbetering van de situatie t.o.v. de vorige steekproef in 2019.

De norm dat 100% van de stemlocaties, conform de nieuwe kieswet, volledig toegankelijk zouden moeten zijn wordt echter bij lange na nog niet gehaald.

RESULTATEN IN DETAIL:

- 34% (19 stuks) van de getoetste stemlocaties zijn niet toegankelijk (PV/WS: 2019: 50%, 28 stuks)
- 9% (5 stuks) voldoet volledig aan de toegankelijkheidscriteria (PV/WS: 2019: 18%, 10 stuks)
- Het gemiddelde cijfer m.u.v. de “niet toegankelijke” stemlocatie is 8,0 (PV/WS: 2019: 8,5)

OVERIG:

Bij een aantal stemlocaties bleken de algemene zaken (incl. de bouwkundige zaken) goed geregeld te zijn, maar waren de voorzitters van de stembureaus kennelijk niet goed op de hoogte van een aantal zaken, zoals het gebruik van de leesloep en de locatie van de kandidatenlijst.

Ook bij de voorbereiding lijkt er onvoldoende aansturing te zijn m.b.t. het bruikbaar plaatsen van stoelen (waarvan een deel met armleggers), de positie van de aanduiding borden op de openbare weg en de route aanduiding in het pand.

Op basis hiervan trekken wij de conclusie dat de instructie aan het team en de voorzitter van een stemlocatie niet altijd effectief is en verbeterd kan/moet worden.

MEEST VOORKOMENDE TEKORTKOMINGEN:

De meest voorkomende tekortkomingen, in willekeurige volgorde:

- Onvoldoende aanduiding op de openbare weg (geen borden, vlaggen, etc.)
- Te smalle deuren en te hoge dorpels of ander hoogteverschillen bij deuren
- Te steile hellingen, of helemaal geen hellingen bij hoogteverschillen
- Ontbreken van stoelen (met armleggers) in de stemruimte